

ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ФУНКЦІЙ І ЦІЛЕЙ ШКІЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК УМОВА ЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ

Ю.В. Васьков

Харківський обласний науково-методичний інститут безперервної освіти

До одного з пріоритетних напрямів державної політики Національна доктрина розвитку освіти відносить «особистісну орієнтацію освіти». Реалізація цього напрямку має важливе значення для однієї із складових освіти — фізкультурної освіти. Перед нею доктрина поставила таку мету: в усіх ланках системи освіти шляхом використання засобів фізичного виховання та фізкультурно-оздоровчої роботи закладаються основи для забезпечення і розвитку фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я кожного члена суспільства.

Вирішення цієї мети передбачено навчальною програмою «Основи здоров'я і фізична культура» (Київ, 2001), в якій вона конкретизується як збереження і зміцнення здоров'я, розвиток основних фізичних якостей та рухових здібностей, підвищення рівня фізичної підготовленості учнів. Вирішення зазначеної основної мети передбачає реалізацію навчальних, розвивальних і оздоровчих, пізнавальних і виховних цілей, зміст яких конкретизується в пояснювальній записці. Але одним з недоліків цієї програми є відсутність конкретизації навчальних цілей для учнів I, II і III ступенів навчання. Це не дозволяє враховувати одну із суттєвих ознак особистісно орієнтованої освіти: оптимальний розвиток особистості визначається його одночасною каузальною і цільовою детермінацією (за С.І. Подмазіним. — 2000, с. 13). Не визначені такі цілі й у посібниках, де розкривається методика навчання учнів на уроках фізичної культури.

Однією з причин відсутності розробки конкретних цілей і відповідних завдань є невизначеність провідних функцій шкільної фізичної культури в кожному з трьох ступенів навчання.

Орієнтуючись на положення теорії Л.С. Виготського про наявність певних сенситивних періодів розвитку інтелектуальних, психічних і моторних здібностей дітей, а також досліджень О.Г. Сухарева (1991) стосовно вікових особливостей розвитку основних рухових якостей, ми прийшли до висновку про наявність різних функцій шкільної фізичної культури в початковому, основному та старшому ступенях загальноосвітньої школи.

Враховуючи анатомо-фізіологічні особливості формування організму учнів початкових класів, визначено, що в цей період найбільш інтенсивно розвиваються гнучкість, спритність, швидкість, координація рухів тощо. Інтенсивність розвитку

цих здібностей залежить від якості засвоєння учнями техніки виконання основних рухових дій (легкоатлетичних, гімнастичних, ігрових тощо) і багаторазового виконання різноманітних фізичних вправ, що сприяє розвитку зазначених рухових здібностей за рахунок тренувального ефекту. Тому ми вважаємо, що провідною функцією навчального предмета «Основи здоров'я і фізична культура» в початкових класах є формування «школи» рухів і розвиток зазначених вище рухових здібностей. Згідно з цією функцією необхідно конкретизувати основні цілі і завдання шкільної фізичного виховання в початковій школі.

До основних цілей ми відносимо:

1) формування в учнів поняття про те, що піклування людини про власне здоров'я — це не лише особиста справа, а й громадський обов'язок;

2) використовуючи різноманітні засоби фізичної культури, сприяння зміцненню здоров'я та фізичного розвитку учнів;

3) озброєння учнів уміннями та навичками організації здорового способу життя;

4) формування знань та вмінь запобігання травматизму, здійснення першої долікарської допомоги при травмах або пошкодженнях;

5) формування «школи» рухів і основних рухових якостей.

Орієнтуючись на основні цілі, у початкових класах при проведенні різноманітних форм шкільної фізичної культури пропонуємо вирішувати такі провідні завдання пізнавального, виховного й розвивального характеру:

— досягти засвоєння учнями теоретичних тем, визначених програмою «Основи здоров'я і фізична культура»;

— навчити учнів виконувати організовуючі та стройові вправи;

— сформувати в учнів уміння виконувати різноманітні комплекси загальнорозвиваючих вправ з предметами і без предметів;

— вивчити з учнями спеціальні, підготовчі й основні фізичні вправи з розділів навчальної програми;

— прийняти в учнів контрольні навчальні нормативи та орієнтовний комплексний тест оцінки стану фізичної підготовленості;

— забезпечити певний обсяг елементарних уявлень учнів про фізичну культуру, її складові і засоби реалізації;

— ознайомити учнів з характерними особливостями української фізичної культури.

Далі кожне з провідних завдань передбачає більш конкретні завдання, наприклад, розвиток швидкісних здібностей або вивчення техніки перекиду вперед засвоєння правил рухливих ігор тощо.

Провідною функцією основної школи слід вважати інтенсивний розвиток таких основних рухових здібностей, як швидкість, координація рухів, швидкісно-силові якості і сила. Триває використання фізичних вправ, що впливають на якість подальшого розвитку гнучкості й спритності. Поряд з цією провідною функцією необхідно реалізувати і діагностично-прогностичну функцію, яка спрямована на визначення можливостей і здібностей кожного учня в поглибленому засвоєнні вмій і навичок у певному виді спорту. Ці вміння й навички учні можуть удосконалювати в позашкільній спортивно-масовій роботі (дитячо-юнацькі спортивні школи, спортивні товариства тощо). Відповідно змінюються цілі й завдання фізичного виховання учнів основної школи.

До основних цілей ми відносимо:

1) дотримання головних правил здорового способу життя;

2) продовження розвитку швидкості, спритності, координації рухів, гнучкості і формування силових та швидкісно-силових здібностей;

3) закріплення вмій та навичок виконання спеціальних, підготовчих та основних фізичних вправ, передбачених розділами програми;

4) озброєння учнів знаннями та вміннями здійснювати самоконтроль під час виконання фізичних вправ;

5) орієнтація учнів на вибір певного виду спорту для позакласних і позашкільних занять.

Похідними від основних цілей у середніх класах є такі провідні завдання:

— озброєння учнів теоретико-методичними знаннями, передбаченими навчальною програмою;

— досягнення засвоєння учнями основ фізичної, технічної і тактичної підготовки за всіма розділами програми з урахуванням статевих і антропометричних особливостей, а також рівня фізичної підготовки;

— навчання учнів контролю стану фізичної підготовленості за допомогою рухових тестів;

— озброєння учнів уміннями аналізувати власний стан здоров'я за допомогою пульсу, дихання, приладів для вимірювання артеріального тиску тощо;

— прийняття в учнів контрольних навчальних нормативів та орієнтовного комплексного тесту оцінки стану фізичної підготовленості.

Як і в початковій школі, для кожного класу та певного розділу програми завдання конкретизу-

ються: поглиблене засвоєння техніки виконання основних фізичних вправ; формування індивідуальних і командних тактичних дій у спортивних іграх тощо.

На базі високого рівня формування «школи рухів», фундаментального розвитку зазначених вище рухових здібностей у початковій і в основній школах, провідною функцією старшої школи слід вважати фізкультурно-спортивне вдосконалення в обраному виді спорту. Учні цих класів вирішують відповідні цієї функції цілі й завдання, складають індивідуальні плани фізичного розвитку й удосконалення.

До основних цілей старшої школи ми відносимо:

1) озброєння учнів філософськими, соціально-економічними, психолого-педагогічними, екологічними та науково-теоретичними знаннями в галузі фізичної культури;

2) озброєння учнів санітарно-гігієнічними, медико-біологічними і спеціальними знаннями в галузі фізичної культури із забезпечення здорового способу життя;

3) формування основ проектування та конструювання програм індивідуального фізичного розвитку й удосконалення;

4) закріплення техніки виконання спеціальних, підвідних та основних фізичних вправ з кожного розділу програми та обраного виду спорту;

5) навчання правил та основ методики проведення занять з певного розділу програми з учнями молодших класів;

6) формування вміння досліджувати власну освітню траєкторію, динаміку зрушень у стані здоров'я й фізичної підготовленості.

Похідними від основних цілей ми пропонуємо такі провідні завдання:

— засвоєння учнями актуальних науково-теоретичних знань з різних аспектів фізичної культури;

— озброєння учнів знаннями, уміннями та навичками діагностування власного стану здоров'я та фізичної підготовленості;

— навчання учнів на основі діагностики власного стану здоров'я, фізичної підготовленості та антропометричних показників розробляти програму власного здоров'я та фізичного вдосконалення;

— формування в учнів аналітичного ставлення до техніки виконання різноманітних фізичних вправ з різних розділів програми;

— навчання учнів аналізувати власний освітній продукт діяльності, який виражається в кількісних показниках виконання навчальних нормативів і рухових тестів;

— озброєння учнів змістом і методикою проведення занять фізичними вправами з учнями молодших класів.

Далі провідні завдання повинні конкретизуватися для учнів: розвиток певних м'язових груп; засвоєння комплексу вправ для правильної постави; формування певних індивідуальних тактичних дій тощо.

У межах статті ми не можемо розкрити оптимальний перелік конкретних дидактичних цілей і завдань для початкової, основної та старшої школи, а також відповідні засоби навчання і контролю. Це ми зробимо в окремій статті, але, на наш погляд, такий функціональний підхід дозволить систематизувати роботу науковців і вчителів фізичної культури в розробці конкретних цілей і завдань, які необхідно вирішувати на уроках фізичної культури, у позакласній і позашкільній фізкультурно-масовій та спортивній роботі з урахуванням сенситивних періодів розвитку основних рухових якостей в учнів початкової, основної і старшої школи. На наш погляд, такий підхід до визначення функцій цілей і завдань шкільної фізичної культури дозволить здійснювати особистісно орієнтований підхід до

навчання учнів за статевими та індивідуальними особливостями фізичного розвитку, а також з урахуванням їх потреб і нахилів, навчити учнів «слухати» і «оцінювати» власний фізичний стан, добирати і використовувати різноманітні засоби власного фізичного вдосконалення, відійти вчителям від надто узагальнених, розмитих цілей навчання.

Література

1. Концепція 12-річної середньої загальноосвітньої школи // Директор школи. — 2002. — № 1 (193).
2. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. — № 33. — 23 квітня 2002 р.
3. Основи здоров'я і фізична культура. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1—11 класи. — К.: Початкова школа. — 2001. — 112 с.
4. Подмазин С.И. Личностно-ориентированное образование: Социально-философское исследование. — Запорожье: Просвіта, 2000. — 250 с.
5. Сухарев А.Г. Здоровье и физическое воспитание детей и подростков. — М.: Медицина, 1991. — 272 с.